

EGY INTERETNIKUS KONFLIKTUS A SZÉKELYFÖLDI NAPILAPOKBAN

AN INTERETHNIC CONFLICT IN THE HUNGARIAN DAILIES FROM SZEKLERLAND

SARÁNY ORSOLYA

Debreceni Egyetem, Humán Tudományok Doktori Iskola

saranyorsi@gmail.com

Összefoglalás

A romániai románok és magyarok amúgy sem túl békés viszonyát 2019-ben beárnyékolta az úzvölgyi katonatemetőben történt konfliktus, amikor a Bákó megyei Dormánfalva önkormányzata az ott nyugvó román katonák emlékére egy román parcellát hozott létre a Hargita megyei Csíkszentmárton községhez tartozó sírhelyen. Jelen tanulmányban a társadalmi egyenlőtlenségek szociológiai témaköréhez kapcsolódva tartalomelemzéssel azt vizsgálom, hogyan jelent meg az úzvölgyi konfliktus a székelyföldi magyar nyelvű napi sajtó online felületein, miközben reflektálok a romániai magyar média működési nehézségeire, jellemzőire és szerkesztési szempontjaira is.

Kulcsszavak: Úzvölgyi katonatemető, székelyföldi napilapok, médiatematizáció, médiareprezentáció

Bevezetés

Egy évtizedek óta rendezetlen megyehatárvita idézte elő 2019 legmérgesebb interetnikus vitáját a romániai románok és magyarok között, nevezetesen az Úzvölgyi katonatemető körül kialakult konfliktust. A jelenlegi tanulmányban ennek a konfliktusnak a székelyföldi médiavisszhangját kívánom föltárni, azt vizsgálva, hogyan tájékoztatott a konfliktus kirobbanásáról és részleges lefolyásáról három székelyföldi magyar napilap az online felületein.

A tanulmány egy hosszabb távú kutatásomba illeszkedik, amelyben a romániai románok és magyarok között levő egyenlőtlenségeket, hatalmi aszimmetriákat vizsgálom. Kutatásom alapfeltevése, hogy a romániai magyarok és románok ún. párhuzamos társadalmakban élnek – amely társadalmak a párhuzamosan fennálló és működő intézményrendszerre épülnek – általában békésen egymás mellett, míg egy külső hatásra – például egy katonatemetőben való illegális építkezés hatására – a viszony feszültségekkel teli nem lesz. A kirobbanó interetnikus konfliktus során előtérbe kerülnek a sztereotípiák, a románok és magyarok megkülönböztetésére, elkülönítésére vonatkozó jól bejáratott diskurzusok, a bűnözők és áldozatok gyártása. Ezeknek a diskurzusoknak a köröztetésében a romániai román és magyar nyelvű sajtónak jelentős szerepe van, a párhuzamos valóságok létét mi, az Erdélyben élők mindennap tapasztaljuk, de a média tevékenysége következtében erősödik fel ez a tapasztalatunk. Hiszen a média tudatosítja a nyilvánosságban azt, hogy egy adott eseményt, például az úzvölgyi konfliktust, a párhuzamos valóságok képletével érdemes megközelíteni, értelmezni. A média kijelöli, rendszerezíti, fenntartja az egyenlőtlenségeket, megerősíti a hatalmi viszonyokat. Jelen tanulmány azt vizsgálja, milyen újságírói eszközökkel gyárt és tart fent a székelyföldi napi sajtó olyan diskurzusokat, amelyek hozzájárulnak ennek a párhuzamos állapotnak a fenntartásához.

A konfliktus rövid bemutatása

Úzvölgye települést, amelynek területén a katonai sírhely is áll, az 1968-as megyésítési törvény a Hargita megyei Csíkszentmártonhoz sorolta, a település tulajdonjogát egy 2010-es kormányhatározat is megerősíti, azonban a lakatlan falvat a Bákó megyei Dormánfalva (román nyelven Dărmănești) is sajátjának tekinti a két megye kataszteri hivatalának vezetői között, 2001-ben kötött egyezsége hivatkozva. Ennek alapján 2019 márciusában a moldvai román település önkormányzata, Constantin Toma polgármester előterjesztése nyomán áthelyezi a település magánvagyonából a település közvagyonába az úzvölgyi katonatemetőt, majd, az állítólag ott eltemetett román katonák emlékére, kialakít egy román parcellát a nemzetközi sírhelyen. A Csíkszentmárton község vezetői 2019 áprilisában fedezik fel a – szerintük törvénytelenül – épített emlékhelyet, amely 52 betonkeresztből, valamint egy ortodox keresztből áll.

Az interetnikus konfliktus majd egy hónappal később robban ki, egy közösségi médiában megjelent bejegyzés, valamint a Székelyhon.ro portál tájékoztatása nyo-

mán, ekkor jön rá a romániai magyarság, hogy Dormánfalva „elfoglalta” a katonai temető egy részét, törvénytelenül építkezett ott, ráadásul feltehetően magyar katonák sírhelye fölött. Gergely András, Csíkszentmárton polgármestere április végén nyilatkozik a *Magyar Távirati Irodának*, ekkor ő „önkéntesnek, kegyeletsértőnek, és hatalomfitogtatónak tartotta a dormánfalviak temetőfoglalását”. A polgármesternek ez az első nyilatkozata kijelöli azt a keretet és hangoltságot, amellyel a romániai magyarság, így a romániai magyar nyelvű sajtó is viszonyult az ügghöz, az általam a bevezetőben említett hatalmi aszimmetriákat erősítve meg állandóan. A romániai magyarság már akkor temetőfoglalásról, sírhelybitorlásról beszélt, amikor jogilag nem is volt bebizonyítva, hogy a Dormánfalva polgármesteri hivatala törvénytelenül építkezett. A szimbolikus térfoglalás hatására a romániai magyarság aktiválni kezdett már meglévő sztereotípiákat, a nyugalmi viszony felbomlott, az egyenlőtlenségek előtérbe kerültek, s a sajtó elkezdte ezeket az egyenlőtlenségeket hangoztatni és argumentummá változtatni saját igaza mellett.

A magyarok egész évben tiltakoznak a sírhelybitorlás ellen, az emlékhely felállításának törvénytelenységét a tavasz végén, nyár folyamán több romániai hatóság – a Kulturális Minisztérium, az Állami Építkezési Felügyelőség, a közbeszerzési hatóság és a Nemzeti Védelmi Minisztérium – is igazolja. Sőt, a román védelmi minisztériumhoz tartozó Hősök Kultuszáért Országos Hivatal (Oficiul Național pentru Cultul Eroilor – ONCE) közlése szerint az a 149 román katona, akinek emléket állított Dormánfalva önkormányzata, nem is úzvölgyi temetőben nyugszik, azokat Úzmező (Poiana Uzului) településen helyezték örök nyugalomra, ám mivel az ottani katonatemetőt a két világháború között felszámolták, a román katonák hamvait átszállították a Bákó megyei Kormánfalva (Comănești) katonatemetőjébe. Ám mindezen hivatalos állításokat a Bákó megyei település, a Bákó megyei Prefektusi Hivatal és a román szélsőségesek teljesen figyelmen kívül hagyják: június 6-án erőszakkal felavatják a román parcellát, többször megemlékeznek a 149+1¹ hősi

¹ Egy román amatőr történész szeptember 23-án fémdetektorral megtalálta a 150. román katona maradványait az Úzvölgyi temető közelében. Mindannak ellenére, hogy számos kétség felmerült a lelet kapcsán – a talált csontok állatiak nem emberiek, a felszerelést nem a román hadsereg használta, a fotó nem eredeti –, számos román hitt a 150. katona megtalálásában. <https://hargitanepu.eu/uzvolgyi-lelet/>, utolsó letöltés dátuma: 2020. július 28.

halottról, sőt, kitüntetik azokat a személyeket, akik elsőként behatoltak a katonatemetőbe az avatási ünnepség előtt.

A médiadiskurzussal párhuzamosan a politikai diskurzus is elkezd kiépülni, a politikai mező is próbál megoldást találni az elmérgesedett konfliktusra. A Romániai Magyar Demokrata Szövetség (RMDSZ) magyar politikai párt először az építkezések leállítását kéri, míg a helyzet jogilag tisztázódik, majd, mivel nem történik érdembeli előrelépés az ügyben, az RMDSZ felbontja együttműködési megállapodását a Szociál Demokrata Párt – Liberálisok és Demokraták Szövetsége (PSD–ALDE) kormánykoalícióval (a megállapodás felbontásának igaz további okai is voltak). Érdekes, hogy míg a sajtó első pillanattól kezdve sírhelybitorlásról, lopásról ír, a politika sokkal óvatosabban jár el, az RMDSZ nem állítja még májusban, hogy Dormánfalva „elfoglalta” a temetőt, inkább a helyzet tisztázását, egy lehetséges interetnikus probléma elkerülését kéri. A politikusok csak akkor kezdenek a sajtóéhoz hasonló nyelvezetet használni, amikor rájönnek, hogy a román politikai pártok nem kívánják orvosolni a helyzetet. Ez is igazolja a kutatásom alapfeltevését, miszerint a sajtó önálló szegmense a párhuzamos építkezésnek, hiszen a politikai diskurzus és a médiadiskurzus gyakran teljesen különböző az erdélyi magyarok körében. Az újságírói diskurzusban más elemek kerülnek előtérbe, azért szükséges az úzvölgyihez hasonló esetek média-reprezentációját vizsgálni, mert szembeűnő, hogy az újságírók korábban, másképp kezdik el az alternatív valóság gyártását, mint a politikusok.

Emellett egy harmadik diskurzus, tudományos diskurzus is épül, 2019 nyarán kétoldalú tárgyalásokat folytat Románia és Magyarország a temető ügyében, román részről az ONCE, míg magyar részről az Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeuma vesz részt a megbeszéléseken, ám ezek sem eredményesek. Sőt, az első találkozó végén a román fél ferdítéssel vádolja magyarországi képviselőt, azt állítva, hogy a múzeum munkatársai nem az úzvölgyi temetőnek a térképére, hanem egy másik temetőt ábrázoló, 1917-ből származó vázlatra alapozva hangoztatták a megbeszéléseken az álláspontjukat.

Ennek a félreértésnek az oka, hogy az úzvölgyi katonatemetőnek két „alapítástörténete” van: a magyarok szerint azt ők építették az I. világháború során, míg a románok szerint ők állították az 1920-as években. A magyarok azt állítják, hogy 1916. október 17-én kezdődtek meg a betemetések, a temető vázlatrajza pedig 1917. március 28. és augusztus 8. között készült (lásd az intézet honlapját: hadisir.hu). A román fél szerint azonban az úzvölgyi nemzetközi temetőt a román Hősök Kultusza

Társaság (Societatea Cultul Eroilor) hozta létre 1926 és 1927 között, a temetőbe 1306 román, magyar, német, osztrák, olasz, orosz és szerb katonát temettek el. Állításuk szerint a temető 1994-ig őrizte nemzetközi jellegét, ekkor elkezdtek a temető magyar parcellájának a felújítását, amely során nem vették figyelembe a sírkert 1926-ban készült rajzát.

Az ONCE álláspontja azonban a két vélemény között helyezkedik el: a román hatóság szerint a temetőt tényleg a Hősök Kultusza Társaság alapította 1926-ban, de a 9. magyar királyi honvéd gyalogezred 1917-es sírhelye mellett – tehát elismerik, hogy létezett ott egy korábbi sírhely. Az ONCE szerint Úzvölgyében 1917-ben mintegy 350 katonát temettek el, majd 1926-ban a román társaság további 847-et – köztük 8 név szerint ismert és 3 ismeretlen román katonát (tehát nem 149-et, ahogy azt Dormánfalva önkormányzata állítja). A második világháború során további 108 német katonát helyeztek örök nyugalomra a temetőben, így az ott nyugvó hősök száma 1306 (ONCE 2019).

Az elemzés szempontjai: minta és módszertan

Az úzvölgyi incidensek határozzák meg 2019 tavaszán-nyarán a román-magyar viszonyt. A fentebb felsorolt, de további más² eseményekről, mozzanatokról, fejleményekről a romániai magyar és román sajtó is részletesen beszámol, a sajtó maga is része a „harcoknak”. Tanulmányomban az úzvölgyi katonatemető székelyföldi médiareprezentációját dolgozom fel, a kvantitív vizsgálat során három székelyföldi napilap internetes felületén³ található cikkeket elemzem. Az elemzésbe azokat a cikkeket válogattam be, amelyeket a portálok keresőmotorja az általam megszabott Úzvölgye, illetve katonatemető kulcsszavakra kiadott, a válogatásba az összes olyan cikk bekerült, amely 2019. április 30. és 2019. december 23. között jelent meg.

² Az események részletes kronológiájának a felvázolására a tanulmány terjedelme és fókusza miatt nincs lehetőségem.

³ Két oka van annak, hogy a webes felületen választottam a print újság helyett. Elsősorban a 2019-es vírushelyzet miatt nem volt lehetőségem arra, hogy leutazzak Székelyföldre, ellátogassak a szerkesztőségekbe, hogy ott kutassak az archívumban. Másodszorban azért, mert az elemzési időszakom rendkívül terjedelmes, felöleli 2019 áprilisa és 2019 decembere közti időszakot, ekkora időszak nyomtatott újságjainak a vizsgálata pedig rendkívül időigényes lett volna.

A vizsgálatba a *Hargita Népe* Hargita megyei napilap régi portálját, a hargitanepe.eu weboldalt⁴, valamint a *Székely Hírmondó* (hirmondo.ro) és a *Háromszék* (3szek.ro) Kovászna megyei napilapok internetes oldalát válogattam be. Előbbi Kovászna megyei napilapot Kézdivásárhelyen, utóbbit Sepsiszentgyörgyön szerkesztik. Az elemzésbe nem került be a székelyföldi megyei napilapok közül Maros megye újságja, a *Népújság*, mivel annak webes keresője a meghatározott kulcsszavakra – Úzvölgye, katonatemető – elenyésző számú cikket dobott ki.

Az elemzett időszakban a három nyomtatott lap weboldalán összesen 264 cikket közöltek a témában: 109 a *Székely Hírmondó*, 107 a *Háromszék*, míg 48 a *Hargita Népe* webes felületén jelent meg. A legtöbb cikk 2019. május 1. és június 29. közötti, az említett két hónapban összesen 168 írás látott napvilágot, ebből a *Hargita Népe* 31, a *Háromszék* 61, míg a *Székely Hírmondó* 76 cikket közölt.

Az elemzés során a következő szempontokat kódoltam minden cikk esetében:

1. Médiaorgánium: a lap, ahol a cikk megjelent;
2. Cím: a cikk címe;
3. Link: a cikkhez vezető link;
4. Megjelenés dátuma: év. hónap. nap formátumban;
5. Forrás: a cikk forrása/szerzője, ez lehet:
 - (a) Saját cikk;
 - (b) Hírügynökségtől átvett anyag (jelölve, hogy melyik hírügynökség);
 - (c) Olvasói levél;
 - (d) Más médiaorgániumtól átvett anyag;
 - (e) Egy intézmény/szervezet/politikai párt közleménye;
 - (f) Jelöletlen, amikor nincs feltüntetve a forrás;
 - (g) Egyéb: külső szerző cikke, könyvrészlet, kevert forrás.
6. A cikk műfajcsaládi és műfaji besorolása: a cikkeket különböző műfajcsaládba és műfajba lehet sorolni, adott jellemzők, formai és tartalmi szempontok alapján (Szűcs 2016):

⁴ A Hargita Népe weboldala 2020 nyarán megújult, azóta hargitanepe.ro címen érhető el. A régi, .eu végződésű weboldalt nem zárták le, az még böngészhető, minden korábban feltöltött tartalom elérhető rajta.

- (a) Tájékoztató műfajcsaládon belül mínuszos hír, címes hír, összefoglaló (több hír összefoglalva), tudósítás műfajok, valamint a közlemény;
 - (b) Vélemény műfajcsaládon belül vezércikk, publicisztika és jegyzet műfajok;
 - (c) Ábrázoló műfajcsaládon belül interjú, riport, fotóriport műfajok;
 - (d) Kiegészítő műfajcsaládon belül olvasói levél, átvett könyvrészlet, háttér műfajok (Szűcs 2016).
7. Bekezdések száma: hány bekezdésből áll az adott cikk. Interjúk esetében egy bekezdésnek vettem a kérdést és az arra adott választ.

Tanulmányom célja feltárni, hosszabb időszakra vonatkoztatva, hogyan tájékoztatnak egy-egy meghatározó történésről a székelyföldi újságok, honnan tájékozódnak, milyen forrásokat használnak, mely műfajokat részesítik előnyben kényesebb témák kapcsán, illetve mennyire mélyülnek el adott incidensek feltérképezésében, bemutatásában, azaz mennyire hosszú cikkeket írnak, milyen gyakorisággal. A tanulmányban emellett két további szempontot is kiemelek: reflektálok a romániai magyar sajtó szerkesztési elveire, valamint arra, hogyan működtetik a székelyföldi napilapok a webes felületüket.

Tájékoztató vagy kezdeményezés?

A cikkek alapján, vagy már a cikkek címei alapján is, fel lehet építeni az események kronológiáját, az elemzett cikkek az eseményeket követik, egy-egy történet kapcsán megnő a cikkek gyakorisága, viszont ha nem történik semmi a temetőben, az érintett településeken, valamint Bukarestben vagy Budapesten Úzvölgye kapcsán, akkor nem írnak az ügrről.

Hogyha összevetjük a cikkek megjelenését médiaorgánium szerinti bontásban, akkor szembetűnő, hogy ritka az olyan nap, amikor csak egyetlen médiaorgánium tájékoztat az ügrről, inkább minimum kettő elemzett médiaorgánium jelentet meg ugyanazon a napon cikket az úzvölgyi fejleményekkel kapcsolatban. Ez az állítás fokozottan érvényes az április 30. és augusztus 1. közötti, rendkívül eseménydús időszakra. Az említett időintervallumban 65 különböző napon közöltek cikket az újságok az Úzvölgyéről, a 65 napból pedig mindössze 22 volt, amikor csak egyetlen elemzett médiaorgánium közölt írást, 25 nap kettő, és további 18 nap mindhárom

újság tett közzé cikket. Amennyiben az április 30. és december 23. közti, teljes elemzési időszakot vesszük figyelembe, akkor elmondható, hogy összesen 106 különböző napon tettek közzé cikket az elemzett újságok: 50 nap egyetlen médiaorgánium tájékoztatót a fejleményekről, 56 nap pedig kettő vagy három. Viszont gyakran előfordul az is, hogy ugyanazt a hírt különböző napokon jelentetik meg a médiaorgánumok: többször találkoztam azzal a kódolással, hogy egy adott hírt a *Székely Hírmondó* aznap jelentett meg, amikor az esemény történt, míg a másik két orgánium, egy, vagy akár két nap csúszással is. Ennek a napilapos szerkesztési mód az oka: a híreket nem azonnal, hanem másnap teszik közzé a portálon, csak azután, miután az olvasó a lap print változatát is a kezében fogja (erről részletesebben a következő alfejezetben). A kétnapos csúszásnak is van magyarázata, a napilapos lapzártá: amennyiben egy hír lapzártá után érkezik be, az értelemszerűen nem kerülhet be a másnapi újságba, ezért azt, amennyiben fontos és amennyiben nem vesztí el teljesen a hírértékét, a következő nap szerkesztett, de harmadnap megjelenő print lapba teszik be a szerkesztők, és az csak azután kerül fel a weboldalra.

A cikkek eseményekhez, történésekhez való kapcsolódása arra enged következtetni, hogy a székelyföldi magyar sajtóból hiányzik a kezdeményezőkézség, az erő, nem működik úgy, mint a negyedik hatalmi ág, hanem inkább, mint egy narrátor, krónikás. Ennek persze számos oka van, elsősorban az, hogy a sajtó kisebbségi, másodszorban, hogy politikaközel. A romániai magyar sajtó legfőbb keretét, legfontosabb jellemzőjét a kisebbségi lét adja, ez határozza meg a hírszelekciót, a nyelvet, az újságírói hivatás felfogását és megélését, tabukat és öncenzúrát (lásd bővebben Papp Z. Attila munkáit). A médiadiskurzusra jellemző kisebbségi neurózis, amely a témaszelekcióra, figyelemelterelésre, fókuszolásra gyakorolt jellegzetes hatás, emiatt a „sajtó dramatizálja a kisebbségi létet, fokozza az etnikai viszonyok problémás voltának érzetét, azt a hétköznapi élet egyik fő problémájaként tematizálja” (Magyari 2000).

Legalább ugyanekkora hatással van a sajtó működésére a média és a politikum viszonya. „A kilencvenes évek elején az erdélyi magyar újságíró és az erdélyi magyar politikus, közéleti személyiség cinkostársak voltak, de ma is kevés újságírótól »tart« az erdélyi magyar politikus, mert kifelé mindenki vigyáz az imázsra. Az erdélyi magyar média negyedik hatalmi ágaként való interpretációja sokkal kevesebb hatalmat ruház a művelőire, mint a többségi újságírókra. A »cinkostárstól« nem kell tartani, a közös »ügynek«, a felettes céloknak gyakran alárendeltetik a zűrösebb dolgok elhallgatása. A kisebbségi összefogáson túl sok esetben nem mondják ki, hogy a ki-

rály esetleg meztelen, legfeljebb annyit, hogy kissé feslett a ruhája. A szókimondással ugyanis gazdasági szankciókat kockáztathatnak akár a romániai, akár a magyarországi támogatási fórumok részéről, esetleg éppen a tulajdonostól” (Csinta–Maksay 2016:13–14).

Ugyanez az óvatosság, krónikás jelleg tükröződik az úzvölgyi események kapcsán: a vezércikkeken, tudósításokon kívül nagyon kevés saját anyagot jelentetnek meg (erről részletesen a következő alfejezetben), a híreket közlik, viszont saját interjúkat, riportokat, elemzéseket, háttérket, magyarázatokat nem jelentetnek meg. Tájékoztatnak, beszámolnak történelemszerű, vezércikkben elégedetlenkednek, zsörtölődnek – ahogy ezt a kisebbségi keret elvárja (Papp 2005) –, de nem keresnek, nem kínálnak, és főleg nem várnak el megoldást egy-egy konfliktusra.

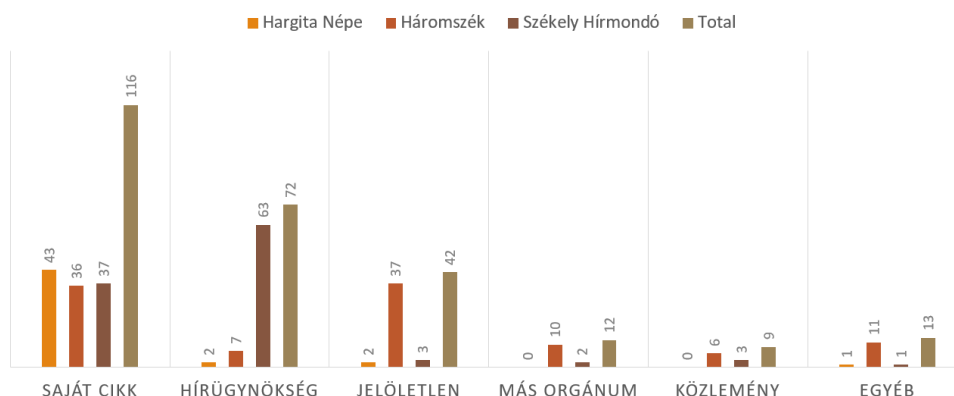
Saját anyagok és a copy-paste újságírás

A vizsgálatba bekerült cikkeknel összesen kilenc különböző forrást különítettem el. A szerkesztőségi tagok által aláírt cikkek mellett megjelennek más hagyományos sajtóforrások, a hírügynökségi anyagok, valamint az intézményi közlemények is. Az elemzett időszakban az úzvölgyi eseményekről többnyire saját cikkeket közöltek a szerkesztőségek, összesen 116 saját szerzős szöveget kódoltam (N:264), amelyet gyakoriságban a hírügynökségi anyagok követnek, ezekből összesen 72 volt. A hírügynökségek közül a magyarországi *Magyar Távirati Irodát (MTI)* részesítik előnyben a székelyföldi napilapok: 61 *MTI* szöveget kódoltam az elemzés során, 5 alkalommal pedig összedolgozták a szerkesztőségek az *MTI* és a romániai *Agerpres* hírügynökség híreit. Az *Agerpres* hírfolyamából önálló anyagot mindössze 4, a szintén román *Mediafax* hírfolyamából egy alkalommal vettek át az elemzett újságok.

Az *MTI* hírek ilyen nagymértékű átvétele, valamint az a tény, hogy az *Agerpres* és *Mediafax* anyagaiból csak azokat használják, amelyeket a hírügynökségek magyar szerkesztősége lefordított magyar nyelvre, a sajtó ellaposodásához vezethet/vezet, hiszen a médiafogyasztók minden sajtóorgánumban ugyanazokat az anyagokat olvassák, látják, hallják, akár szóról-szóra, betűről-betűre. Néha a szerkesztőségek még arra sem vesznek figyelmet, hogy az átvett anyagok címét átírják. Ugyanakkor gyakran előfordul az is, hogy az *MTI* hírek átvételekor a magyarországi híreket „nem fordítják le” a romániai magyarság „nyelvére”. Így például az úzvölgyi események kapcsán a román-magyar kétoldalú tárgyalásokon részt vevő magyarországi Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum a következőképpen szerepelt a

romániai magyar sajtóban: HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum. Ez az intézmény hivatalos neve Magyarországon, a magyarországi sajtóban tehát normális, hogy így ismerik, ezen a néven szerepel. Ha viszont Erdélyben és a romániai magyar sajtóban említjük ezt az intézményt, akkor a Magyarország Honvédelmi Minisztériumának Hadtörténeti Intézete és Múzeuma megnevezést használjuk. Ha a cím elejéről lemarad az ország, előfordulhat, hogy a médiafogyasztó azt hiszi ez egy romániai intézmény magyar neve. Így lesz „romániai miniszterelnök” Orbán Viktor, vagy így lett „A külügyminiszter” Szijjártó Péter, hogy csak a leggyakrabban előforduló hibákat emeljem ki. Ez részben sietség, részben figyelmetlenség, de világlátást, tudatot is tükröz; az ilyen tudatos szóválasztással az újságíró nagyon is kijelöl egy értelmezési keretet az olvasói számára. A jelenség oka feltételezhetően az, hogy a romániai magyar sajtó egyszerre próbál részt venni a romániai és a magyarországi médiatérben (Kiss-Barna-Maksay 2012). Ebből a kettős irányultságból (gyakran nem is reflektált) megfelelési kényszerek adódnak, már a megfogalmazás szintjén is berögződések alakulnak ki: sok újságíró tudathasadásos állapotban végzi munkáját.

1. ábra: A cikkekben használt források, médiaorgánum szerinti bontásban

Forrás: Saját szerkesztés

Ez az ún. „copy-paste újságírás” nemcsak az elemzett három újságra, hanem általában az erdélyi magyar (írott) sajtóra jellemző: egyre többen a könnyen, olcsón hozzáférhető *MTI* anyagokat részesítik előnyben, az eredeti, egyedi, személyre-, olvasóközösségre szabott anyagok készítése az utóbbi időszakban háttérbe szorul.

Ennek a jelenségnek az elterjedésére, ugyanazoknak az anyagoknak a köröztetésére, közlemények, hírügynökségi cikkek szerkesztetlen átvételére és közlésére már többen felhívták a figyelmet (lásd. Csinta – Maksay 2016, Botházi 2019). Ez egyrészt a romániai magyar sajtóra jellemző lituralizáltság (Magyari 2000) háttérbe szorulásához, egyfajta bulvárosodáshoz vezet (Csinta – Maksay 2016:55), másrészt a szakmai standardok visszaesését, az azonnaliságnak, hírérségnek való alárendeltséget eredményezi (Botházi 2019:18). „Az erdélyi sajtót (...) tematizációs problémák hatják át: az ingyenes hírügynökségi szolgáltatáson, a küldözgetett közleményeken keresztül szinte mindenki minden olyan dologról egy időben értesül, amit valaki el akar mondani. Az erdélyi magyar sajtó jelentős része ma még mindig a hírügynökségi tartalmak multiplikálását tekinti egyik fő feladatának. Ma nagyobb szükség lenne, mint bármikor máskor az önálló újságírói gondolkozásra, arra, hogy a közélet ne a felkínált témákról, hanem az újságírók által megtalált témákról szóljon” (Botházi 2019:20).

A copy-paste újságírás terjedésének számos más hozadéka is lehet, a nyilvánosság uniformizálódása miatt egyetlen véleményt, szempontot ismerhet meg az erdélyi magyarság. A média egyetlen típusú magyarságtudatot épít és szór, általában a kialakult sztereotípiák mentén, bejáratott diskurzusok továbbírásával reprezentálja a különböző ügyeket, így aztán a romániai magyar médiafogyasztó gyakran akkor sem tud két különböző véleményt megismerni egy hazai esemény kapcsán, ha több médiaorgánusot fogyaszt. Viszont kérdéses az, hogy az átlagos erdélyi médiafogyasztó hány romániai magyar forrásból tájékozódik, a magyarországi médiumok mellett.⁵

A jelenség elterjedésének több oka van: elsősorban az, hogy a szerkesztőségeknek nincs se pénzügyi, se humán erőforrása arra, hogy saját anyagokat készítsenek, emellett a kiegészítő újságíróknak (Sipos 2019) nincsen kapacitásuk arra, hogy minden témát feldolgozzanak, egyedivé tegyenek. Sipos szerint mindez az erdélyi magyar sajtó anyagi bizonytalanságára, kiszolgáltatottságára vezethető vissza. „A bizonytalan anyagi alapok miatt minden a túlélésről szól. Modern felszerelések megvásárlására, fejlesztésre, terjeszkedésre, új formátumok kipróbálására, újságírók képzésére, jobb minőségű anyagok elkészítésére a szerkesztőségek túlnyomó többsége gondolni sem mer. A túlterhelt újságírók által minél olcsóbban és gyorsabban elkészített anyagok laposak és felületesek. Ezekért aztán az olvasók végképp nem

⁵ Az erdélyi médiafogyasztási szokásokat az elmúlt évtizedben a Kolozsvári Kisebbségkutató Intézet mérte rendszeresen. A legfrisebb felmérés az alábbi linket

hajlandóak fizetni” (Sipos 2019). A jelenség oka a másodsorban a hírverseny, a gyorsaság, az azonnaliság kényszerérzete: aki nem elég gyors, lemarad.

A három elemzett szerkesztőség közül a legtöbb hírügynökségi anyagot a *Székely Hírmondó* vette át, a legkevesebbet, mindössze kettőt pedig a *Hargita Népe*. A Hargita megyei napilap szerkesztési elve eltérő az erdélyi magyar sajtóra általában jellemző elvektől (hasonló elveket képvisel a székelyföldi lapok közül a *Népújság*): olyan újság akar lenni, amelynek anyagai közösségre szabottabbak, amelyek kimondottan a Hargita megyei lakosokról, a Hargita megyei lakosoknak szólnak. Az újság nyomtatott változatából is kiszorulnak a napi, politikai hírek, a közösség számára fontosabb anyagok, helyi szereplők, helyi események vagy helyi politikai hírek azonban mindig bekerülnek. Úgy tűnik, ez a szerkesztési elv, amely sikeresnek bizonyul, érvényesül az online felületen is. Erre utal a saját cikkek kiemelkedő száma is: a *Hargita Népe* által a témában közölt 48 cikk közül 43 saját anyag, ami azt jelenti, hogy a közölt cikkek 89,5% saját. Ezzel szemben a *Háromszék* esetében ez az arány mindössze 33,6% (36 saját szerzős cikk a 107 megjelentetett anyagból), a *Székely Hírmondó* esetében pedig 33,9% (37 a 109-ből).

A hírügynökségi anyagok magas száma arra engedhet következtetni, hogy a két Kovászna megyei szerkesztőség igyekszik hírportálszerűen is működtetni a webes felületet. „Ma már valamennyi papír alapú napilap is működtet saját honlapot, amelynek táplálása az újság teljes tartalmának feltöltésétől a kivonatolt, részleges, kedvcsináló célzatú megvillantásig terjed. (...) Máig eldöntetlen kérdés: hogy segíti vagy hátráltatja az újságok eladhatóságát a saját honlap léte? Ha van honlap, sokan csak interneten nézik meg az újság tartalmát, éppen ezért a piacot uraló napilapok nem is azt a megoldást választották, hogy egy az egyben felteszik az újságban lévő tartalmakat az internetre, hanem inkább, olyan hírportálszerű internetes felületeket hoztak létre, amelyek az újságétól eltérő tartalmakat is közölnek, illetve nem közölnek minden, a lapban megjelent közérdekű információt” (Csinta – Maksay 2017:27–28).

Hasonlóan dilemmában lehet a sepsiszentgyörgyi és kézdivásárhelyi újság is, hiszen egyrészt igyekeznek hírportálszerűen működni, feltöltik a hírügynökségi, politikai anyagokat a webre, másrészt nem akarják, hogy a web a print rovására menjen, ezért a napi híreket gyakran nem azonnal, aznap teszik közzé az internetes felületen, hanem egy nappal később, miután a print lapot megkapták az olvasók. A hírversenybe ennyire későn beszállni azonban teljességgel értelmetlen, aki a neten

akar a tájékozódni, híreket olvasni az frissen megkapja a legfontosabb információt a *Maszol.ro*-n, *Transindex.ro*-n, *Székelyhon.ro*-n, vagy bármely rádióban.

A székelyföldi lapok által használt további források

Az elemzés során további más forrásokat különítettem el. Egyrészt megjelennek a különböző intézmények, szervezetek közleményei, ilyen forrású cikk összesen 9 volt, illetve a szerkesztőségek néha összedolgoznak saját anyagot hírügynökségi anyaggal (4, N:256).

A szerkesztőségek emellett előszeretettel veszik át más sajtóorgánumok anyagait is, 12 ilyen forrású cikket kódoltam az elemzés során: egy-egy alkalommal vettek át az elemzésbe bekerült szerkesztőségek anyagot az *Adevărul*, a *Corbii Albi*, a *Hargita Népe*, a *Krónika*, a *Maszol.ro*, a *Főtér.ro* és a *Székelyhon.ro* médiumoktól, míg három alkalommal a magyarországi *Magyar Demokrata* és egy alkalommal a *Magyar Nemzet* újságoktól. Más médiaorgánum cikkének átvétele a leginkább a *Háromszék*re jellemző, a sepsiszentgyörgyi napilap összesen tíz alkalommal használta más médiumok cikkeit, igaz ezek között voltak néhány soros mínusz hírek is.

Elenyésző alkalommal, de megjelennek emellett olvasói levelek is az újságokban – ilyen cikket összesen hatot kódoltam –, vendégszerzők szövegei (2), egy alkalommal pedig egy könyvrészlet is megjelent a *Székely Hírmondóban*.

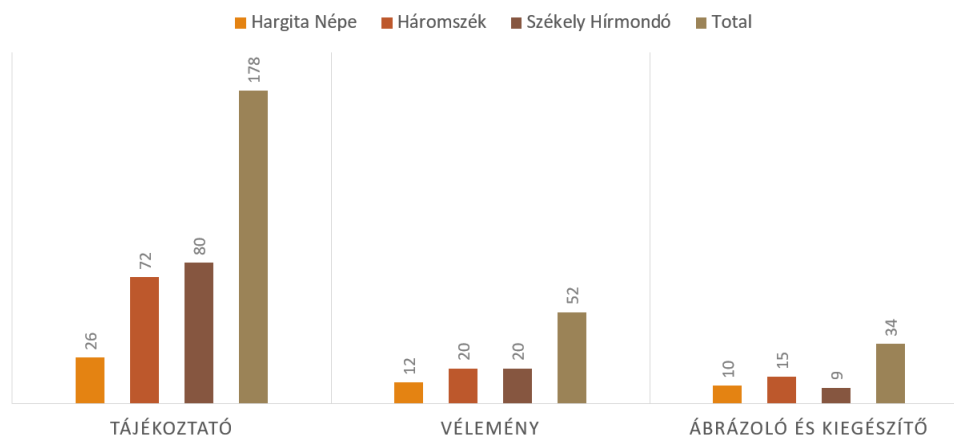
Azonban 42 cikk esetében nem jelent meg forrás, ezeknek a cikkeknek a döntő többségét a *Háromszék* napilap közölte (37), három a *Székely Hírmondó*, egy pedig a *Hargita Népe* webes felületén jelent meg. Ezeknek a cikkeknek a nagyrésze hírügynökségektől származik vagy más orgánumtól vették át a szerkesztőségek, azonban szerzőt nem tüntettek fel. A *Háromszék* nyomtatott változatában a híroldalon fel van tüntetve, hogy az újságban az *MTI*, az *Agerpres* és a *Mediafax* híreit dolgozzák fel, feltételezhető, hogy az anyagokat print megjelenésre készítik elő, ahol ugyebár nem kell feltüntetni külön a szerzőt, ezért nem jelenik meg semmilyen szerző/forrás a netes változatban.

Érdekes módon, a szerkesztőségekben az úzvölgyi eseményeknek vannak szószólói: a *Hargita Népe*nél Kovács Hont Imre, a *Székely Hírmondónál* pedig például Bedő Zoltán és Czegő Zoltán foglalkozott kiemelten, majdnem kizárólagosan, az ügyel. Más nevekkkel a cikkek vizsgálatakor szinte nem is találkozni ennek a két szerkesztőségnek az esetében. A témát ezeknek az újságíróknak nem „kiosztották”, a saját anyagok gyakorisága és hangvétele, valamint a helyszíni tudósítások arra

engednek következtetni, hogy ezeket az újságírókat nagyon érdekelte ez a téma, ezért foglalkoztak vele ennyire lelkiismeretesen, rendszeresen. Hasonló jelenséggel a *Háromszék* esetében nem találkozni, viszont a sepsiszentgyörgyi újságnál is voltak szerkesztők, újságírók, akiknek neve gyakrabban előfordult, mint Szekeres István Attila, Farcádi Attila, Farkas Réka.

Cikkek műfajcsaládi és műfaji besorolása

Az úzvölgyi események kapcsán megjelent cikkek többsége (178, N:264) a tájékoztató műfajcsaládba sorolható, ami annak is betudható, hogy a szerkesztőségek az eseményekről tájékoztatnak, nem vázolják fel az események hátterét, nem magyaráznak, amely jelenségre már korábban utaltam. A legtöbb tájékoztató cikket, 80, a *Székely Hírmondó* közölte – ami annak is betudható, hogy a kézdivásárhelyi napilap használta fel a legtöbbször az *MTI* híreit. Sorban a *Háromszék* következik, 72 cikkel, majd a *Hargita Népe*, amely mindössze 26 tájékoztató műfajcsaládú anyagot közölt a témában. A sorrend azonban fordított az ábrázoló műfajcsalád esetében: a legtöbb ábrázoló műfajcsaládú cikket – interjút, riportot, fotóriportot – a *Hargita Népe* közölte, összesen kilencet. A Hargita megyei újságot a *Háromszék* követi 6 ábrázoló műfajcsaládú cikkel, a sort a *Székely Hírmondó* zárja, 5 írással.

2. ábra: A cikkek műfajcsaládi és médiaorgánium szerinti bontásban

Forrás: Saját szerkesztés

Az ábrázoló műfajcsaládú anyagok készítése a legidőigényesebb, ezeknek az előkészítése leghosszadalmasabb, ezek követelik meg a legnagyobb helyszíni- és utómunkát is – ezért is fordulnak elő ennyire ritkán. Viszont ezek gyakran a leg-

információdúsabbak, legfogyaszthatóbbak, leginkább emberközpontú cikkek is, könnyebb az olvasónak értelmezni egy jó interjút, mint egy nyers hírügynökségi anyagot, sokkal inkább úgy érzi, hogy ő is részese az eseményeknek, hogyha az újságíró nemcsak a száraz adatokat, hanem a hangulatot, helyszínt, embereket, érzéseket is belefoglalja a cikkekbe. „A [riport a] legösszetettebb sajtóműfaj, ábrázoló jellegén túl itt érvényesül a leginkább, hogy minden más műfaj elemeit megjelenítheti a hírtől az interjún át a kommentárig. Erős az informatív jellege, formailag a legközelebb a tudósítás áll hozzá (...). A riportban leírt adatoknak mindig ellenőrizhetőnek kell lenniük. Soha nem idézhetünk olyan mondatot, amely előzetesen nem hangzott el. A riporter nem magyaráz, hanem megmutat, nem arról ír, hogy hogyan lehetett volna valamit másképp tenni, hanem arról, mi az oka annak, hogy a történet így alakult” (Szűcs 2016:38). Viszont ez időigényes munka, amelyre a szerkesztőségeknek nincs humán erőforrásuk: gyakran nincs arra kapacitás, hogy egy újságíró csak egyetlen terjedelmes riporttal, interjúval foglalkozzon 2-3 napon keresztül, és feltételezhetően ezért szorulnak háttérbe ezek a műfajok. Az Úzsvölgye kapcsán pedig néha napi 3–4 fejlemény is jött, a témára „ráállított” újságírónak ezért nehéz lett volna a hírek szerkesztése mellett riportokat készíteni. Bizonyos időszakokban azonban minden annyira gyorsan zajlott, hogy az újságíró nem is tudta volna egy riport vagy mélyinterjú tárgyává tenni a folyton alakuló eseményeket, változó véleményeket.

A legtöbb riportot az elemzett időszakban a *Hargita Népe* közölte, összesen ötöt, majd a *Háromszék* (4, N:12), és a *Székely Hírmondó* következik (3). Emellett a *Hargita Népe* két fotóriportot is közzétett. Utóbbi műfajjal az úzsvölgyi események kapcsán más újságok webes felületén nem találkozni, feltételezhetően azért, mert nem tartozik a nyomtatott sajtóban előszeretettel alkalmazott műfajok közé, ezért a nyomtatott sajtós fejjel gondolkodó újságíróknak eszükbe se jut, hogy fotóriportokat töltsenek fel a webes felületre. Az interjú műfaj – noha ez az újságírók elsődleges információforrása (Szűcs 2016:33) – még ennél is ritkábban fordul elő: kettő interjút közölt a *Háromszék*, egyet-egyet pedig a *Hargita Népe* és a *Székely Hírmondó*. Azonban ennek a kevés interjúnak a döntő többségét nem szerkesztőségek készítették: a *Háromszék* és a *Székely Hírmondó* is a *Magyar Demokrata* interjút vette, saját ilyen műfajú anyagot csak a *Hargita Népe* közölt. Az interjú háttérbe szorulásának oka lehet, hogy a közéleti személyiségek már nem az újságokon keresztül számolnak be tevékenységükről, osztják meg véleményüket, ezekre inkább a közös-

ségi média különböző felületeit alkalmazzák, hiszen ott ők szabják meg a teljes mértékben a tartalmat, és a kinos újságírói kérdéseket is elkerülhetik.

Érdekes azonban az a tény, hogy a *Háromszék* és a *Székely Hírmondó* is átvett interjút, mindkét újság a *Magyar Demokrata* dr. Kovács Vilmos ezredessel, a magyar honvédelmi minisztérium égisze alatt működő Hadtörténeti Intézet és Múzeum parancsnokával készített beszélgetéseit jelentette meg saját felületein (ugyanazt az interjút, de teljesen eltérő dátumokkal, majdnem egy hónap különbséggel megjelentette mindkét Kovászna megyei napilap, egy másik interjút pedig csak a *Háromszék* közölte). Feltételezhető, hogy a copy-paste újságírás hatására vettek át anyagot ugyanattól a magyarországi médiumtól, sőt, vették át ugyanazt az anyagot. Az újságok azonban hazai szakembert – katonai vezetőt, történészt, politológust – nem kérdeztek meg, saját szakembereiket nem helyezte a sajtó reflektorfénybe⁶.

Az elemzés során leggyakrabban előforduló sajtóműfaj a címes hír volt, ebből összesen 117-et kódoltam az elemzett lapokban. A címes híreket gyakoriságban a tájékoztató műfajcsaládon belül a nagyobb összefoglalók⁷, valamint a tudósítások követik, előbbi műfaj 38, utóbbi 18 alkalommal fordult elő az elemzett időszakban. Ezen műfajok mellett további 6 mínuszos hírt kódoltam. A mínuszos hír egy cím nélküli, gyakran valamilyen tipográfiai jellel megkülönböztetett, rövid, rovaton belül csoportosított szöveg, míg a címes hír témájában, fontosságában kiemelésre érdemes, címmel ellátott, terjedelmesebb szöveg. A legtöbb címes hírt, ahogy erre a felhasznált forrásokból már következtetni lehet, a *Székely Hírmondó* közölte (60, N:117). A kézdivásárhelyi napilapot a *Háromszék* követi, 41 címes hírral, a sort pedig a *Hargita Népe* zárja, 16 cikkel. Mínuszos hírt a legtöbbet a *Háromszék* közölte (4, N:6). A Sepsiszentgyörgyön szerkesztett napilapban gyakran jelentetnek meg mínuszos híreket, a *Hírsaláta* címmel ellátott rovatrészben általában más orgánumoktól átvett anyagok kapnak helyet. A mínuszos és címes hírek általában hírügy-

⁶ Az interjúkhoz hasonlóan megjelent az elemzésben egy másik magyarországi szakember véleménye is: Magyarosi Sándor, az írországi Maynooth University doktorandusza készített egy tanulmányt a Nagy Háború Blog számára, amely tanulmányt átvett a romániai magyar sajtó jelentős része.

⁷ Az általam Összefoglalóként kódolt műfaj sajtószaknyelvi megfelelője az Információ (Szűcs 2016:20), ám mivel az információt más értelmezésben is használom a tanulmányban úgy döntöttem, hogy a kifejezőbb, Összefoglaló címet használom ennek a műfajnak a megnevezésére.

nökségi anyagok, mindkettő általában a hír alapvető kérdéseire – ki, hol, mikor, mit, illetve néha miért és hogyan (Szűcs 2016) – ad választ.

Ezzel szemben sokkal összetettebb és sokkal nehezebb műfaj a tudósítás és az összefoglaló. Utóbbi részletezőbb, leades szerkezetű, a hír összes kérdésére válaszoló műfaj. „Ez esetben már elvárás a forrás ellenőrzése, feltüntetése, illetve a legalább két forrásra támaszkodás. Jellegéből adódóan az információ (értsd összefoglaló) a hírnél terjedelmesebb műfaj, tágabb lehetőségünk van az információ átadására, részletezésére (összefüggések, körülmények, következmények)” (Szűcs 2016:20). Ehhez a műfajhoz azokat a cikkeket kódoltam, amelyekben legalább két ember – általában politikus – véleménye jelent meg, amelyben több forrás jelent meg – hírügynökség, közlemény, más orgánus, saját információ –, és amelyek egy esemény lefolyását, arra adott különböző reakciókat tartalmazták (pl. a román–magyar találkozó menete, a román, majd a magyar oldal találkozóóról adott álláspontja, valamint valamilyen politikus értelmezése az előrelépésről). Ezeknek az összeállítására időigényes, több forrást kell ellenőrizni, az elmondottakat állandóan frissíteni kell, sokkal nehezebb, mint a hírügynökségi anyagok egyszerű kopipésztelése. Viszont az összefoglaló segítheti az olvasót abban, hogy jobban megértse az eseményeket, az összefüggéseket, táborokat alkosson az ügyben részt vevő személyek között stb. Összefoglalókat nem mindig lehet készíteni, amikor egy apró, elenyésző esemény történik, arról elég hírt adni, nem muszáj háttértesíteni. Az úzvölgyi történések során számos ilyen esemény volt, amelyről nem lehetett, vagy értelmetlen volt, nagy, átfogó, információdús összefoglalókat írni.

A harmadik nagyon gyakran előforduló műfaj a tudósítás. „A lényeges különbség, ami a tudósítást a hírtől és az információtól (értsd összefoglaló) elválasztja, az az újságíró kötelező személyes jelenléte az eseményen, valamint e jelenlét érzékeltetése a tudósításban” (Szűcs 2016:20). A tudósítás személyes, megjelennek benne riportos elemek, a tudósító, annak érzései, az esemény hangulata, helyszíne. Ugyanakkor a tudósítás kevésbé merev, általában az események kronológiáját követi, de az újságíró csoportosíthatja is a tényeket, azokat találhatja mozaikszerűen (Szűcs 2016). „A tudósítás esetében kiemelt jelentőséget kap a hogyan kérdés megválaszolása, ami az információ (értsd összefoglaló) esetében kevésbé fontos elem. Az a komoly tudósítói teljesítmény, amikor a szerző egy esemény összképét, teljességét tudja megragadni, visszaadni, a külső tényezőket képes úgy beleépíteni az anyagba, hogy a fő tartalmi elem megjelenését tegye plasztikussá. Ugyanakkor, a tudósító nem válhat az

események értelmezőjévé, résztvevőjévé, cenzorává. Meg kell őriznie kívülállását” (Szűcs 2016:21). A tudósítás, hasonlóan a riporthoz, időigényes, annak megírására fel kell készülni, ki kell utazni a terepre, majd visszaérve a szerkesztőségbe meg kell írni az anyagot. A tudósítás, noha a copy+paste újságírás hatására kezd háttérbe szorulni a romániai magyar sajtóban, erőteljes műfaj a mai napig, s csak azért fordult elő ennyire ritkán az elemzés során, mert az események többnyire Bukarestben zajlottak, fővárosi tudósítója pedig egyetlen székelyföldi napilapnak sincs.

A legtöbb összefoglalót az elemzett időszakban a *Háromszék* közölte (19, N:38), a legkevesebbet pedig a *Hargita Népe* (6, N:37). A *Háromszék* összefoglalói általában rendkívül tartalmasak, több véleményt, több – román és magyar – politikusi felszólalást is „összegyűrnak”, átlátható, szerteágazó képet adnak az eseményekről. Általában azokat az tényeket, adatokat, amelyek a *Háromszék* összefoglalóiban megjelennek, a *Székely Hírmondó* is közli, csak felszabdalva. A *Hargita Népe*, ahogy arra korábban utaltam, kerüli ezt a fajta tájékoztatási módot.

A legtöbb tudósítást az elemzett időszakban a *Székely Hírmondó* (8, N: 18), a legkevesebbet pedig a *Hargita Népe* (3, N:18) közölte. Az elemzett újságok javarészt a következő eseményről írtak helyszíni tudósítást: az Úzvölgyében szervezett rendezvények – tanácsülés, egyeztetés, tüntetés –, az EMNP által szervezett tüntetések, az RMDSZ székelyföldi sajtótájékoztatói; igaz másfajta eseményről, ahogy már korábban említettem, nem is tudtak volna tudósítást írni. Ezek általában hosszú anyagok, több képpel, sok embert megszólaltatva jelennek meg. Míg a *Székely Hírmondó* és a *Háromszék* munkatársai csak az elhangzottakat vázolták tudósításaikban, néhány személyesebb elemmel kiegészítve, addig a *Hargita Népe* „riportosította” ezeket az anyagokat, több véleményt közölt, több személyes élményt szőtt bele. Az anyagok riportosításának igen egyszerű oka van, a téma szószólója, Kovács Hont Imre előszeretettel alkalmazza ezt a műfajt.

A szerkesztőségek vélemény műfajcsaládhoz tartozó cikkeket is közöltek az elemzett időszakban, 50 vezércikk, jegyzet, publicisztika született a témában. A legtöbb vélemény műfajcsaládú cikket a *Háromszék* közölte, összesen húszat, a *Székely Hírmondó* 18, míg a *Hargita Népe* 12 ilyen műfajcsaládú cikket tett közzé. Ebből a családból a leggyakrabban előforduló műfaj a vezércikk (36, N:50), illetve a jegyzet (15, N:50), a vezércikkírás a *Háromszékre* és a *Hargita Népére* jellemző, előbbi 15, utóbbi 11 ilyen műfajú írást közölt, a rövid, személyesebb, lituralizáltabb jegyzet inkább a *Székely Hírmondó* ismérve, ilyen műfajú cikkből az újság tízet

közölt. A vezércikk inkább kötődik aktuális napi hírekhez, szerző hírmagyarázatot kell adjon, miközben saját véleményét is megfogalmazza, azzal a céllal, hogy befolyásolja az olvasót. A vezércikkeknek vannak – nem kötelezően betartandó – formai követelményei, valamint stiláris, nyelvi jellemzői is. Ezzel szemben a jegyzet sokkal szabadabb, sokkal kevesebb műfaji elvárásnak kell megfelelnie (Szűcs 2016). Figyelembe véve azt, hogy a vezércikk-, jegyzetírás is hasonlóan időigényes, mint a riportozás, interjúzás, véleményem szerint az 50⁸ véleménycikk arról tanúskodik, hogy a szerkesztőségek kiemelten foglalkoztak a témával.

A véleménycikkek nyelvezete – de a cikkek nyelvezet általában – megfelel a kisebbségi keret által „elvártaknak” (Papp 2005): a megszokott nyers, objektív tájékoztatási nyelvezet helyett inkább a kisebbség nyelvét (szófordulatait, értékelő gesztusait) használják az újságírók, minket bántanak, elnyomnak, tőlünk mindent elvesznek, rajtunk nem segít senki. A cikkek nagyon borúlátóak, pozitív kimenetelt nem is remélnek: fel sem merül, hogy a román kereszteteket eltüntetik a temetőből, hogy a román hatóságok, az EU a romániai magyarok mellé áll, hogy az erdélyi magyaroknak szolgáltatnak igazságot, inkább beletörődnek, elfogadják a helyzetet az újságírók, és ezt is továbbítják a nyilvánosság irányába.

Az elemzett cikkek hossza

Az elemzett cikkek átlaghossza 7,1 bekezdés volt, a cikkek pedig leggyakrabban 6 bekezdés hosszúságúak voltak. A *Székely Hírmondó* az átlagnál kissé hosszabb cikkeket közölt, a kézdivásárhelyi lap által közölt írások átlagbekezdésszáma 7,4. A *Háromszék* 6,72, a Hargita Népe pedig 7,3 átlag bekezdésszámú cikkeket közölt. Az elemzésbe beválogatott cikkek bekezdésszámának módusza a *Székely Hírmondó* esetében 6, *Háromszék* esetében 4, míg a *Hargita Népe* esetében 6. Az elemzésbe bekerült legrövidebb cikkek egy bekezdésből állnak, három egyetlen bekezdéses cikket közölt a *Hargita Népe*, egyet pedig a *Háromszék*; ezek mindegyike hír. A leghosszabb cikkek 26, illetve 22 bekezdésből álltak, előbbi a *Székely Hírmondó*, utóbbit a *Háromszék* közölte. Mindkét cikk a tájékoztató műfajcsaládhoz tartozik, mindkettő összefoglaló.

⁸ A napilapok általában naponta egy vezércikket jelentetnek meg, jegyzetet pedig heti 1-2 alkalommal, ezért az 50 cikk azt jelenti, hogy az elemzés minden második napján jelenhetett meg vezércikk.

Értelemszerűen a leghosszabb átlaghosszúságú cikkek az ábrázoló műfajcsaládhoz tartozó írások, ezek átlagban 11,9 bekezdésből állnak. A kiegészítő műfajcsaládhoz tartozó cikkek 6,1, a tájékoztató műfajcsaládhoz tartozók 6,9, míg a vélemény műfajcsaládhoz tartozó írások 6,1 bekezdés hosszúak átlagban.

A *Háromszék* ábrázoló anyagai a leghosszabbak az átlag 12,7 bekezdésszámmal, a Székely Hírmondó 11,1 átlag bekezdésszámú ábrázoló cikkeket közölt, a *Hargita Népe* pedig 9,6. A tájékoztató műfajcsaládon belül a *Székely Hírmondó* vezet, 7,7 átlag-bekezdésszámmal, a sepsiszentgyörgyi és a csíkszeredai napilap 6,2-6,2 átlaghosszúságú cikkeket közölt.

A *Székely Hírmondó* véleménycikkei 5,2, kiegészítő műfajcsaládú írásai 6,6 bekezdés hosszúak általában. A *Hargita Népe* véleményanyagai 7, kiegészítő írásai 5 bekezdés hosszúak, míg a *Háromszék* esetében a kiegészítő műfajcsaládú anyagok 6,8, míg a vélemény 6,5 bekezdésből állnak átlagban.

Egyetlen elemzett újságról sem lehet egyértelműen megállapítani, hogy az a legböbeszedűbb vagy legszűkszavúbb, egyik sem emelkedik ki nagyon hosszú, vagy éppenséggel nagyon rövid cikkeivel. Viszont néhány jellemzőt meg lehet így is állapítani. A *Hargita Népe* például nem „kedveli” a hosszú híreket, ahogy erre már többször reflektáltam, viszont véleményanyagai, riportjai és interjúi rendkívül terjedelmesek. Ezzel szemben a *Székely Hírmondó* véleményanyagai általában mindössze négy bekezdés hosszúságúak, gondolom valamilyen szerkesztési megfontolásból szabályozták a cikkek hosszát. A *Székely Hírmondó* esetében egy másik jellemzőt is ki lehet emelni, a tájékoztató cikkek hossza kapcsán. A *Székely Hírmondó* által közölt címes hírek jelentős része hírügynökségi anyag, amely hírügynökségi anyagok nemcsak a friss tényeket tartalmazzák, de azokat háttértesítik, felvázolva az előzményeket. Emiatt aztán az anyagok általában két-három bekezdéssel hosszabbak, feltornázva az átlagbekezdésszámot. Az előzményeket állandóan, hasonló formában a másik két elemzett újság nem közölt.

A cikkek hosszát, bekezdésszámát több mint valószínű, hogy a szerkesztőségek a print laphoz igazítják, és nem feltétlenül a webes felületek szerkesztési elvárásait, jellemzőit követik. Ám erre vonatkozóan nincsenek adatok, felmérések, ezért érdemes lenne megvizsgálni az erdélyi magyar média szerkesztési szokásait, különös tekintettel arra, hogy hogyan szerkesztenek webre és hogyan printre a nyomtatott lapoknál.

Összegzés

Jelen tanulmányban azt vizsgáltam, hogyan tájékoztat a székelyföldi napi sajtó webes felületein egy romániai interetnikus konfliktusról, nevezetesen, hogy hogyan jelent meg az úzvölgyi katonatemető kapcsán kialakult román-magyar viszály a *Hargita Népe*, a *Székely Hírmondó*, valamint a *Háromszék* napilapok internetes oldalain. Azt elemeztem, hogy ilyen kényes témák közvetítése során milyen sajtóműfajokat, forrásokat használnak a székelyföldi napilapok, milyen gyakorisággal adnak hírt az interetnikus konfliktusról, valamint milyen eseményeket emelnek ki, s ezeket hogyan keretezik. Mindemellett reflektáltam a székelyföldi és általában az erdélyi (nyomtatott) sajtó néhány fontos jellemzőjére, a copy-paste újságírás elterjedésére, a kisebbségi neurózisra, a politikai és anyagi kiszolgáltatottságra, valamint igyekeztem feltérképezni, hogyan is használják a Hargita és Kovászna megyei napilapok az internetes felületüket.

Az úzvölgyi eseményekről a székelyföldi napilapok általában a hírügynökségek anyagai alapján tájékozódnak, ezeket az anyagokat használják, a *Hargita Népe* kivételével előszeretettel saját felületeiken is. A hírügynökségi anyagok túlzott használata arra enged következtetni, hogy a sajtó inkább, mint krónikás, s nem mint negyedik hatalom működik: tájékoztat, de nem kér számon, nem befolyásoló erő, tényező. Mivel hírügynökségi anyagokkal dolgoznak, úgy tűnik, a napilapok próbálnak beszállni a hírversenybe és igyekeznek weboldalaikat hírportálszerűen működtetni, több-kevesebb sikerrel. Egyelőre azonban még nem tisztázódott a szerkesztőségek számára, hogy mire is használják a weboldalakat: a web és a print külön-külön működjön-e, avagy a web a printnek egy kiegészítő formája legyen-e. Jóllehet az újságok saját anyagokat is közöltek a témáról: számos véleménycikk, több riport, tudósítás jelent meg az események kapcsán, mégis egyfajta uniformizálódást figyeltem meg: sok volt a hírügynökségi anyag és ugyanazok a cikkek ismétlődtek. A saját anyagok háttérbe szorulása az újságírók kiegészére, a (nyomtatott) sajtó anyagi nehézségeire vezethető vissza.

Jelen tanulmány egy nagyobb kutatásba illeszkedik, amelyben a romániai románok és magyarok között levő egyenlőtlenségeket, hatalmi aszimmetriákat vizsgálom. Elemzésem ugyanakkor az erdélyi magyar sajtókutatás hiányosságaira is rávilágított: például nincs átfogó elemzés az erdélyi szakirodalomban arról, hogy a napilapok hogyan használják webes felületüket, de még elvégzendő feladat a

romániai magyar újságírotársadalom, illetve a romániai magyar sajtó szerkesztési szempontjainak a feltérképezése is.

Felhasznált irodalom

- Botházi M. (2019): Új típusú újságírás, változó újságírói szerepek Erdélyben. In *Me.dok*, XIV. évf., 3. szám, pp. 15–26.
- Csinta S. – Maksay Á. (2017): Erdélyi magyar média. In Apró István (szerk.): *Határon túli magyar médiumok 2016*, Médiatudományi Intézet, Budapest, pp. 11–57.
- Magyari T. (2000): A romániai magyar sajtó. In *Médiakutató*, I. évf., 1. szám. Elérhető: https://mediakutato.hu/cikk/2000_01_osz/09_a_romaniai_magyar_media/, utolsó letöltés dátuma: 2020. augusztus 3.
- Papp Z. A. (2004): A romániai magyar újságíró-társadalom. In *Médiakutató*, 2014/4, elérhető: https://mediakutato.hu/cikk/2004_04_tel/07_romaniai_magyar, utolsó letöltés dátuma: 2020. 04. 20.
- Papp Z. A. (2005): *Keretizmus. A romániai magyar sajtó és működtetői 1989 után*. Csíkszereda, Soros Oktatási Központ
- Papp Z. A. (2008): *A kisebbségi média és identitástermelés viszonyrendszere*. Elérhető a http://real.mtak.hu/16497/7/jav_mk11_web.pdf, utolsó letöltés dátuma: 2018.március 18
- Papp Z. A. (2009): A kisebbségi sajtó értelmezési keretei. In *Pro Minoritate*, elérhető: <https://prominoritate.hu/wp-content/uploads/2019/05/ProMino09-4-01-Papp.pdf>, utolsó letöltés dátuma: 2018. március 18.
- Sipos Z. (2019): *30 éve szabad a sajtó: pillanatkép az erdélyi magyar médiáról*. Elérhető: <https://atlatszo.ro/szabad-sajto/30-eve-szabad-a-sajto-pillanatkép-az-erdelyi-magyar-mediáról/>, utolsó letöltés dátuma: 2020. augusztus 3.
- Szűcs L. (2016): *Műfajok a magyar sajtóban*. Magyar Újságírók Romániai Egyesülete Kiadó, Marosvásárhely

Linkek:

ONCE 2019: *Az Úzvölgyi hősi temető*, elérhető: <https://once.mapn.ro/pages/view/175>, utolsó letöltés dátuma: 2020. augusztus 2.

A magyarországi Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum weboldala, <http://www.hadisir.hu/hosi-emlekmuvek/13>. Utolsó hozzáférés dátuma: 2020. augusztus 2.

Abstract

Last year, the not so peaceful relationship between Romanians and Hungarians in Romania was overshadowed by the conflict in the Úz valley military cemetery. The mayor of Dormánfalva, a village in Bákó County built a Romanian site in the graveyard in the memory of the Romanian soldiers buried there, ignoring the fact that it officially belongs to the Csíkszentmárton, a Hungarian village in Hargita County. This paper examines how this conflict was presented on the online platforms of the Hungarian dailies of Szeklerland, while also reflecting on the difficulties, characteristics and editorial aspects of the Hungarian media in Romania.

Keywords: Úz valley military cemetery, dailies from Szeklerland, media representation